Rubrike u osječkim novinama od sredine 19. do sredine 20. stoljeća: osvrt na kontinuitet i promjene

Selthofer, Josipa; Jošavac, Martina

Source / Izvornik: **Libellarium : časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova, 2013, 5, 121 - 142**

Journal article, Published version
Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:080286

Rights / Prava: Attribution 4.0 International/Imenovanje 4.0 međunarodna

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-20**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Rubrike u osječkim novinama od sredine 19. do sredine 20. stoljeća: osvrt na kontinuitet i promjene

Josipa Selthofer, jselthofer@ffos.hr
Martina Jošavac, mjosavac@ffos.hr
Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, Odsjek za informacijske znanosti

Libellarium, V, 2 (2012): 121 - 142.
UDK: 070.445/.448(497.543Osijek)''18/19''
Izvorni znanstveni rad

Sažetak

Cilj je rada prikazati razvoj rubrika u osječkim novinama tijekom druge polovice 19. i prve polovice 20. stoljeća. Rad se usredotočuje na formiranje, razvoj i oblikovanje rubrika, tj. na njihov smještaj, nazive, promjene naziva, ritam promjena, grafička i tipografska rješenja i sl. Istraživanje je provedeno u Hemeroteci muzeja Slavonije u Osijeku, a na temelju dvaju kriterija, duljine izlaženja i kulturne važnosti, za analizu su odabrane sljedeće novine: „Die Drau", „Slavonische Presse", „Narodna (Hrvatska) obrana" i „Hrvatski list".

Istraživanjem je dokazano da novinske rubrike u tom razdoblju tek sazrijevaju kao koncept organizacije novinskog sadržaja. Njihovi su nazivi grafički najčešće istaknuti kao podnaslovi u sklopu stranice, često vrlo neujednačeno. Mnoge vijesti, posebice važnije, ostaju neraspoređene u rubrikama - rubrike su sadržajni element, a ne način organizacije sadržaja. Često služe tek okupljanju srodnih informacija i pojavljuju se samo kada se skupi dovoljno takvih informacija.

Rad inovativno pristupa istraživanju povijesti hrvatskih novina, a uz sam razvoj rubrikacije pokazuje i kako se takvim istraživanjem mogu rekonstruirati opće društvene promjene i njihov odraz u dnevnim novinama, budući da se može pretpostaviti kako se nova rubrika uvodi onda kada su interes ili potreba javnosti za neku temu dovoljno veliki da ona stekne zasebnu rubriku.

KLJUČNE RIJEČI: Osijek, osječke novine, novinske rubrike, organizacija novinskog sadržaja.

1. Uvod

Kako bi se razumio način komunikacije novinama tijekom druge polovice 19. i prve polovice 20. stoljeća, važno je istaknuti čimbenike koji su utjecali na strukturiranje vijesti u njima, a time se odrazili i na grafičke elemente njihova izgleda. Krajem 19. i

početkom 20. stoljeća novinske vijesti nisu razvile pomagala poput intervjua, citiranja, sažimanja i uređivanja. „Izvjestitelji su izvještavali vijesti onako kako su se dogodile, bez utjecaja na njih, bezbojne i bez stila" (Steffens 1931: 179). Novinski su urednici bili tek prenositelji vijesti te nisu posjedovali autoritet stvaranja *novinske priče* (Matheson 2000: 566). Tek 20-ih godina 20. stoljeća nastaje moderno novinarstvo koje ne uspijeva samo prenijeti vijest nego postaje i samim dijelom informacije. Način mijenjanja strukture vijesti odrazio se i na način pisanja. Stil novina postaje jasan, jezgrovit i neukrašen, a novinska priča sama po sebi postaje oblik komunikacije. Nastanak modernog novinarstva može se usporediti s promjenom u umjetnosti krajem 19. i početkom 20. stoljeća odnosno pojavom *moderne*. Dok je romantizam tek prikazivao objekte iz svoje okoline, modernizam se usudio promišljati i kritički doživljavati stvarnost (Evans 1972: 7).

I osječke su novine tijekom druge polovice 19. i prve polovice 20. stoljeća prošle opisani put. Od medija koji su *izvještavali vijesti* nakon pokretanja „Narodne obrane" postale su politička glasila s naglašenim ideološkim i stranačkim opredjeljenjem (usp. Vinaj 1998), a s „Hrvatskim listom" Osijek je u punom smislu dobio *novinske priče*. Političke okolnosti imale su pritom važnu ulogu. Prvi svjetski rat u cijelosti je internacionalizirao vijest, pa dotadašnja, uglavnom provincijalna glasila, zahvaćaju u globalnije teme. U međuratnom se razdoblju pak pojavljuju brojni napisi o modi, kuhanju, životu poznatih osoba i sl., jer uredništva žele proširiti krug čitatelja, a „novine dobivaju nove poklonike: žene i djecu, koji traže svoje priloge" (Vinaj 2003: 3). Takvi su trendovi nedvojbeno utjecali i na strukturiranje i mijenjanje novinskih rubrika. Pritom je, da bi se razumjele novinske rubrike, njihovo formiranje, razvoj i oblikovanje, nužno, s obzirom na organizaciju informacija, razlikovati uredničke i grafičko-tehničke karakteristike novina. Uredničke karakteristike odnose se na prikupljanje i raspored odabranih informacija po stranicama i rubrikama, a grafičko-tehničke na organizaciju unosa teksta i ilustracija, format novina, vrstu tiska (jednobojan, dvobojan ili višebojan) te način prijeloma stranica (vrsta i veličina osnovnog pisma, glava novina i njezin položaj na stranici, tipografija naslova, broj i širina osnovnih stupaca, broj izdanja i prilozi). Grafički elementi dnevnih novina mogu biti promjenjivi i nepromjenjivi. U prvoj su grupi oni koji se mogu mijenjati ovisno o izdanju ili potrebi za trenutnim isticanjem, primjerice broj stranice, ukrasne linije, okviri oko teksta, negativi, sivi tonovi, tipografija isticanja, veličina i raspored ilustracija, širina stupca teksta (osim osnovnog), deformacija pisma (osim osnovnog), širina proreda i sl. Elementi koji se ne mijenjaju jesu format, glava sa zaglavljem, broj i širina osnovnih stupaca, tipografija naslova, mjesto i prijelom stalnih rubrika, slaganje naslova, potpisi pod slikama i impresum. Likovno-estetske zakonitosti pri slaganju novina odnose se na kompoziciju, harmoniju, ritam i jedinstvo, a u službi su stvaranja standardiziranog, uniformnog i jednostavnog izgleda koji pomaže čitljivosti i ističe važne elemente, poput naslova i podnaslova.

2. Istraživanje rubrikacije

Budući da većina osječkih novina iz razdoblja obuhvaćenog istraživanjem nije izlazila dovoljno dugo da bi se mogle uočiti promjene u razvoju sadržaja i grafičkih rješenja, odabrane su četvore među njima koje su se od ostalih izdvojile duljinom izlaženja i općekulturnom važnošću: „Die Drau", „Slavonische Presse", „Narodna (Hrvatska) obrana" i „Hrvatski list".

Novine „Die Drau" bile su među najdugovječnijim i najvažnijim osječkim novinama. Prvi je broj objavljen 1868. godine, a uz prekide su izlazile sljedeću šezdeset jednu godinu (Vinaj 2003: 6). List je „zastupao (...) interese unionističke slavonske aristokracije, ali kasnije se priklonio banu Khuenu Hedervaryju" (Požar 2001: 153). Od 1885. godine imale su nedjeljni prilog „Osječki list: pučki organ za narodno-gospodarstvenu politiku, pouku i zabavu", tiskan hrvatskim jezikom.

Novine „Slavonische Presse" izlazile su od 1885. triput tjedno, a 1893. postaju dnevne novine (Vinaj 2002: 174). Iako lokalnog karaktera, bile su vrlo suvremene, „s izrazitim osjećajem za pravu vijest" (Vinaj 1998: 22). Tijekom Prvog svjetskog rata isticale su se brzinom pripreme i tiskanja posebnih izdanja (*Extra Ausgabe*). Osim po brzini, isticale su se i po hrvatskom karakteru (iako su bile na njemačkom jeziku). Često su prevodile hrvatske pjesme te stalno izvještavale o događajima iz kulture. Od 1920. izlaze kao tjednik, a sljedeće se godine gase.

„Narodna obrana" u nakladi Prve hrvatske dioničke tiskare počinje izlaziti 1902. Otpočetka list svojim prohrvatskim karakterom stječe veliku popularnost. Cilj mu je bio ujediniti hrvatsku oporbu, a bio je redovito zabranjivan i plijenjen. Godine 1911. novine se razilaze s dotadašnjim nakladnikom i pod novim nazivom „Hrvatska obrana" kao dnevne novine izlaze do 1923., a kao tjednik do 1933.

Naposljetku, „Hrvatski list" izlazi od 1920. do 1945. godine. Izdavač mu je bilo Društvo za izdavanje „Hrvatskog lista", bio je izrazito prohrvatski orijentiran i kao takav pod čestim udarima cenzure. Njime su Hrvati u Osijeku dobili list koji je donosio vijesti iz svijeta i zemlje, koji je opširno opisivao sport, kulturu, vrijeme, burzu, politiku itd. Trudio se zabaviti svoje čitatelje kvalitetnim feljtonima i otvorio se *novim čitateljima*, ženama i djeci. Potonjima je bilo namijenjeno redovito „Dječje izdanje Hrvatskog lista". O popularnosti lista govori broj pretplatnika koji je skočio s 1700 u 1920. na 6000 1923. godine. Naklada mu je bila gotovo 10 000 primjeraka (Vinaj 1998: 32 – 34).

Problem rubrikacije povijesnih novina iznimno je loše obrađen u raspoloživoj literaturi, pa stoga ovom radu nedostaje uvijek dobrodošlo komparativno uporište. Općenito je poznato da na recepciju sadržaja uvelike utječu ne samo mediji nego i načini njegove prezentacije. „Čitatelji nikada nisu suočeni s apstraktnim, idealnim tekstom odvojenim od materijalne forme. Oni u rukama drže ili spoznaju objekte i forme čije strukture i modaliteti upravljaju njihovim čitanjem ili slušanjem i slijedom toga mogućnošću razumijevanja čitanog ili slušanog teksta." (Chartier 2002: 88). Novinske rubrike jedan su od

načina organiziranja sadržaja, ali i organiziranja čitanja. One su sastavni dio novinske arhitekture koji potpomaže rutine čitanja. Cilj je ovoga rada stoga bio istražiti povijest novinskih rubrika na ograničenom uzorku, u navedenim novinskim naslovima pohranjenim u Hemeroteci Muzeja Slavonije u Osijeku u razdoblju od 80-ak godina. Pritom su korištene metoda analize sadržaja i grafičko-oblikovnih rješenja, povijesna metoda, komparativna metoda i metoda uzorka. Povijesna je metoda korištena pri pregledavanju novina s ciljem istraživanja strukture sadržaja. Komparativnom su metodom prikupljeni podaci analizirani s obzirom na vremensko razdoblje i prisutnost ili odsutnost u različitim novinama. Naglasak je pritom stavljen na sličnosti i razlike u strukturi sadržaja i grafičkim rješenjima. Metoda uzorka korištena je prilikom odabira brojeva za pregled i analizu, pri čemu su uvijek analizirani brojevi iz različitih vremenskih razdoblja.

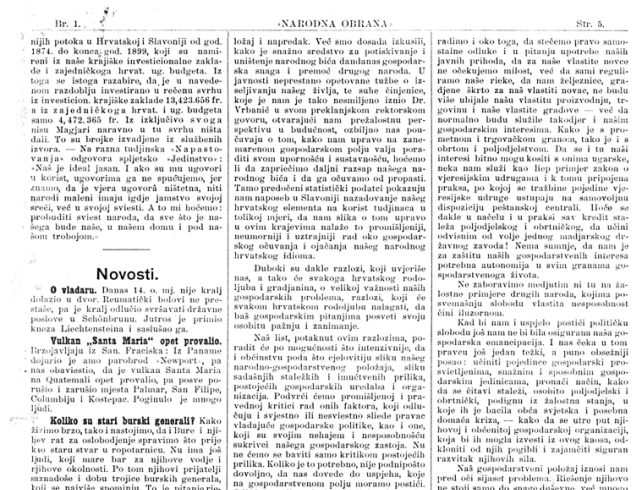

Br. 1. «NARODNA OBRANA» Str. 5.

njih potoka u Hrvatskoj i Slavoniji od god. 1874. do konca, god. 1899, koji su ammireni iz kake krajiske investicionalne zaklade i zajedničkoga hrvat. ug. budgeta. Iz toga se istoga razabire, da je u navedenom razdobju investirano u ročenu svrhu iz investicion. krajiske zaklade 13,423.656 fr. a iz zajedničkoga hrvat. i ug. budgeta samo 4,472.265 fr. Iz isključivo svoga nisu Magjari naravno u tu svrhu ništa dali. To su brojke izvadjene iz službenih izvora. — Na zrazu tudjuska »Na pastovanja« odgovora spljetsko »Jedinstvo«: »Naš je ideal jasan. I ako su mu ugovori u korist, ugovorima ga ne spučujemo, jer znamo, da je vjera ugovorâ ništetna, niti narodi maleni imaju igdje jamstvo svojoj sreći, već u svojoj svijesti. A to mi hočemo: probuditi svijest naroda, da sve što je našega bude naše, u našem domu i pod našom trobojom.«

Novosti.

O vladara. Dunas 14. o. mj. nije kralj dolazio u dvor. Reumatički bolovi ne prestaše, pa je kralj odlučio svršavati državne poslove u Schönbrunu. Jutros je primio kneza Liechtensteina i saslušao ga.

Vulkan „Santa Maria" opet provalio. Brzojavljaju iz San. Fraciska: Iz Paname dojario je amo parobrod »Newport«, pa nas obaviestio, da je vulkan Santa Maria na Guatemali opet provalio, pa posve porušio i zarušio mjesta Palmar, San Filipe, Celnaulju i Kostepac. Poginulo je mnogo ljudi.

Koliko su stari burski generali? Kako žrimo brzo, tako i nastojimo, da i Ibure i njihov rat za oslobodjenje spravimo što prije kao staru stvar u ropotarnicu. Nu ima još ljudi, koji mare bar za njihove vodje i njihove okolnosti. Po tom njihovi prijatelji saznadoše i dobu trojice burskih generala, koji se najviše spominju. To je pitanje rieseno po jednom te trojice, koji je naznačio dobu svakog pojedinoga. Prema toj obznani general je Louis Botha dovršio u rujnu t. g. svoju četrdesetu godinu. I. H. de la Rey (tako se podpisuje sam) navršio je u listopadu t. g. pedeset i petu godinu, dočim je Kristijan R. de Wet istoga dana četrdeset i četvrtu godinu navršio.

Gospodarstvo.

Naši gospodarsteni problemi.

Već smo u svojoj objavi iztakli, kako važno nijesto nanjeravamo podati u našem listu gospodarskim podatcima i izvještajima te gospodarstvenim pitanjima, koja su od dublje važnosti po gospodarski i narodni naš obstanak i razvitak. Obavješćujući narodno gospodarstvo, ne mislimo zadovoljavati samo svojoj novinarskoj ili kroničarskoj dužnosti. Postavljamo si naime mnogo obsežniji i zamašniji zadatak, čija temeljna načela fiksirasmo već u objavi, a njegov pobliži nacrt hočemo da u glavnim konturama ovdje podamo.

U naše je vrieme dobro poznato, od kolikog je utjecaja na sveukupni život naroda njegov obćeniti gospodarski napredak ili nazadak, kako li neka nova gospodarska ili prometna uredba mienja životni pravac i tip pojedinih područja, često i čitavih pokrajina; kako duboko u život naroda zasjeca izmjena starih gospodarskih instincija u nove. Ovakove promjene odrazuju se duboko u sveukupnom družtvenom i političkom životu i svraćaj ga na nove puteve. Nije dakle čudo, što baš gospodarska pitanja postadoše tako važnim pokretačem javnoga života, dakle i važnijim no prije dielom publicističkoga rada.

Treba dakle da u ovom smislu budemo savremeni, da budemo na visini svojega doba. Ali osim ovog obćenitog ima još posebni razlog, koji nas upućuje, da svu brigu posvetimo kultivaciji i budjenju zanimanja za naš narodno-gospodarski položaj i napredak. Već smo dosada izkusili, kako je snažno sredstvo za potiskivanje i uništenje narodnog bića dandanas gospodarska snaga i premoć drugog naroda. U javnosti neprestano opetovane tužbe o izseljivanju našeg življa, te suhe činjenice, koje je nam je tako nesmiljeno iznio Dr. Vrbanić u svom preklanjskom rektorskom govoru, otvarajuć nam mračnostnu perspektivu u budućnost, ozbiljno nas poučavaju o tom, kako nam upravo na zanemarenom gospodarskom polju valja poraditi svom upornošću i sustavnošću, hočemo li da zapriečimo daljni razsap našega narodnog bića i da ga očuvamo od propasti. Tamo predočeni statistički podatci pokazuju nam naposeb u Slavoniji nazadovanje našeg hrvatskog elementa na korist tudjinaca u toliko injeri, da nam slika o tom upravo u ovim krajevima nalaže to promišljeniji, neumorniji i uztrajniji rad ako gospodarskog očuvanja i ojačanja našeg narodnog hrvatskog idioma.

Duboki su dakle razlozi, koji uvjeriše nas, a tako će svakoga hrvatskog rodoljuba i gradjanina, o velikoj važnosti naših gospodarskih problema, razlozi, koji će svakom hrvatskom rodoljubu nalagati, da baš gospodarskim pitanjima posveti svoju osobitu pažnju i zanimanje.

Naš list, potaknut ovim razlozima, poradit će po mogućnosti što intenzivnije, da i obćinstvu poda što cjelovitiju sliku našeg narodno-gospodarstvenog položaja, sliku sadašnjih stalležkih i imućtvenih prilika, postojećih gospodarskih uredaba i organizacija. Podvrći ćemo promišljenoj i pravednoj kritici rad onih faktora, koji odlučuju i svjestno ili nesvjestno sliede pravac vladajuće gospodarske politike, kao i one, koji su svojim nehajem i nespособnošću sukrivci našega gospodarskog zastoja. Nu ne ćemo se baviti samo kritikom postojećih prilika. Koliko je to potrebno, nije podnipošto dovoljno, da nas dovede do uspjeha, koje na gospodarstvenom polju moramo postići. Odlučno tvrdimo, da je rodoljubno hrvatsko pučanstvo zvano i dužno da predje izravno na posvema samostalnu akciju u praksi, bez apelacije na pomoć onih faktora, koji bi eventualno bili dužni, da takvu akciju razviju ili podupiru. Njihov ćemo rad ili nemar strogo nadzirati, ali za to ne ćemo svu odgovornost za današnje zlo stanje svaljivati na njih same i tudjom krivnjom uspavljivati svoju savjest. Ne smijemo toga sebi tajiti, da se i u danim prilikama na gospodarskom polju dade dosta učiniti mimo paše i proti naših narodnih neprijatelja. Dok svom odlučnošću moramo nastojati, da se vanjske zapreke našem gospodarskom razvitku odstrane i da nam se gospodarska nezavisnost osigura, ne smijemo i ne možemo dulje čekati s provedenjem unutrašnje naše gospodarske organizacije. Tu nas odavna čekaju pune ruke posla, tu se možemo s neprijateljem uspješno ogledati. Podizati duh samostalne gospodarske i inicijative i samopomoći, raditi oko unutrašnje konsolidacije i organizacije, to je posao, kojim mi imamo nadomjestiti ono, što je propušteno sa strane pozvanih faktora.

Odkinjamo dakle već unapred prigovor, da se gospodarska organizacija naroda ima prepustiti samo vladajućem sustavu ili s njom započeti tek onda kad dodjemo do neke političke neodvisnosti — a do tog vremena čekati skrštenih ruku.

Rekosmo već da nam najviše brige mora ulievati rad oko gospodarske emancipacije našeg hrvatskog življa. Dvorstvni su uzroci, radi kojih nas narod u sklopu ostalih naroda zaostaje i nazaduje i zašto tudjincu ustupa svoje nijesto. Jedni su uzroci vanjski, koji polaze od naše obće sputanosti i naše gospodarsko-političke nesamostalnosti i podredjenosti, — drugi su unutrašnji: naš čovjek kapitulira pred nasom tudjinaca, koji su za gospodarsku borbu sposobniji, odgojeni i pripravljeni ili su pogodovani.

U prvom pravcu treba poraditi svim političkim sredstvima, da se otmemo našoj podredjenosti. Kao što idemo za tim, da postignemo samostalnu našeg državnog gospodarstva t. j. financija, treba da radimo i oko toga, da stečemo pravo samostalne odluke i u pitanja upotrebe naših javnih prihoda, da za naše vlastite novce ne očekujemo milost, već da sami regulirano naše rieke, da nam željeznice, gradjene škrto za naš vlastiti novac, ne budu više ubijale našu vlastitu proizvodnju, trgovinu i naše vlastite gradove — već da normalno budu služile takoljer i našim gospodarskim interesima. Kako je s prometnom i trgovačkom granom, tako je i s obrtom i poljodjelstvom. Da se i tu naši interesi bitno mogu kositi s onima ugarske, neka nam služi kao lieo primjer zakon o vjerosijpkim udruganna i k tomu pripojena praksa, po kojoj se tražbine pojedine vjeresijske udruge ustupaju na samovoljnu dispoziciju peštanskoj centrali. Ilofe se dakle u načelu i u praksi sav kredit staleža poljodjelskog i obrtničkog, da učini odvisnim od volje jednog madjarskog državnog zavoda! Nema sumnje, da nam je za zaštitu naših gospodarstvenih interesa potrebna autonomija u svim granama gospodarstvenoga života.

Ne zaboravimo medjutim ni tu na žalostne primjere drugih naroda, kojima posvemašnja sloboda vlastita nesposobnost čini iluznoma.

Kad bi nam i uspjelo postići političku slobodu još nam ne bi bila osigurana naša gospodarska emancipacija. I nas čeka u tom pravcu još jedan težki, a pumo obsežniji posao: učiniti pojedince gospodarski prosvietljenima, snažnima i sposobnim gospodarskim jedinicama, pronaći način, kako da se čitavi staleži, osobito poljodjelski i obrtnički, podigmu iz žalostna stanja, u koje ih je bacila obća svjetska i posebna domaća kriza, — kako da se utre put njihovoj i obćenitoj gospodarskoj organizaciji, koja bi ih mogla izvesti iz ovog kaosa, odkloniti od njih pogibli i zajamčiti siguran razvitak njihovih sila.

Naš gospodarstveni položaj iznosi nam pred oči sijaset problema. Riešenje njihovo ne stoji samo do snage duševne, već mnogo više do ustrajne volje i ljubavi za naš, sitni rad. Njime se može dokazati velika ljubav za domovinu. A mi u svem tom gotovo još u početku, istom gdjegdje možemo se uputiti staziocm, koja jedva da se je počela krčiti.

Mljekarske zadruge. Čitamo »Obzoru«: U povodu jednoga konkretnoga slučaja objavio je ministar trgovine odluku, da mljekarske zadruge ne podpadaju pod ustanove obrtnoga zakona, dakle da prema tome ne trebaju dignuti niti obrtnice, jer da zakon jasno kaže, da poljodjelske industrije i snjima u savezu stojeće mljekarske industrije ne podpadaju pod ustanove obrtnoga zakona. Mljekarske udruge ne podpadaju pod obrtne, nego pod dotične administrativne oblasti.

Književnost i umjetnost.

Svjetska knjižnica.

Medju simpatične jer bolje i znatnije pojave u našoj hrvatskoj književnost ubrajamo to snjeto poduzeće našega hrvatskoga književnika g. Iso Velikanovića.

Ne nazivamo ga snjelim ni radi čega drugoga, nego radi priliku, u kojima ga pokreče.

U svojoj »Svjetskoj knjižnici« iznosit će g. Iso Velikanović hrvatskom svijetu prievode onih stranih pisaca, koji su nam možda djelomice već poznati i po imenu i po nekim svojim djelima, ali nam nijesu poznati po čitavoj svojoj fizionomiji, u cielom svom značenju, ili nam u opće niesu poznati.

Hrvatska prečudna beletristika dosta je obilata, a držimo pogrješkom, što nemamo doslije nikakvoga točnoga pregleda o svemu, što je kod nas prevedeno, kao ni o tome, što se od prijevoda najviše čita. Takova statistika mogla bi nam poslužiti, da upoznamo donekle ukus našega čitačega obćinstva u opće, a pojedinih razreda napose.

Slika 1. Rubrike u „Narodnoj obrani", izdanje od 16. studenog 1902.

Strana 16. HRVATSKI LIST Nedjelja, 5. siječnja 1936.

Nova anketa „Hrvatskog Lista“

Protiv loših prijevoda

Zašto se ne pazi, da prijevodi tekstova ne iznakaze naš hrvatski jezik

Osijek, 5. siječnja.

Kino nam donosi u slici i tonu mnogo zanimljivosti. Vidimo što se zbiva po svijetu, a drame i komedije prikazuju nam također odlomke nečijeg života i razne događaje. Uglavnom su to dobri filmovi, koji se prikazuju u Osijeku. Operete i filmovi sa šlagerima zabavljaju publiku i imaju velik krug oduševljenih gledalaca, kao što i historički i oni s umjetničkom podlogom nalaze svoje pristaše, premda ne u tako velikom broju. Treba stoga donositi obje vrsti, da bude zadovoljeno svima, ali i kod one prve vrsti (zabavnih filmova) treba pripaziti, da se ne prikazuju naivne i preživjele stvari, kojekakve filmunade, koje teško zagrijavaju i najoduševljenijeg pristalicu kina. Zabava i šala mora imati duha i smisla, da ne promaši svrhu!

Elizabeta Bergner

Meni lično, a mislim i mnoge druge, smeta u kinu često nemoguć tekst prijevoda. Tko imade ljubavi za naš lijepi hrvatski jezik, mora se opravdano pobuniti protiv onih jezičnih nakaza, koje često čitamo kao objašnjenje stranim verzijama. Nisu to samo gramatičke nepravilnosti, što odbijaju, nego su mnogoput ovi prijevodi posve strani duhu našega jezika, a osim toga izneseni ekavštinom. Zašto se u krajevima, gdje većina pučanstva govori ijekavski, stalno uvlači samo ekavština, ne znam, ali držim da to nije umjesno i da bi se trebala uvesti stroža kontrola prijevoda prije nego što se filmovi puste u promet.

Što se osječki kinematografi ne mogu pohvaliti većim posjetom, krivnja je ponajviše u tome, što je interes publike popustio zbog opće privredne i novčane krize. Da se tome ipak donekle doskoči, treba donositi dobre filmove, koji će podići interes i ukloniti dosadanje izvjesne manjkavosti.

Glede cijena, trebat će ih malo reducirati, da odgovaraju financijskoj sposobnosti većine posjetilaca.

Mislim, da bi to bio izlaz za kinematografe iz sadanje situacije. J. A.

Glasujem

za odgovor u broju od . . . . . .

s potpisom . . . .

te ga smatram najboljim u anketi.

Potpis:

Nove knjige i časopisi

NIKOLA POLIĆ: »JUČERAŠNJI GRAD«. Izabrane pjesme (1910—1935.). Predgovor Ljube Wiesnera, izdanje DRUŠTVA MLADIH KNJIŽEVNIKA, Zagreb 1935. Biblioteka »NAPREDNI HRVATSKI PISCI«. Cijena broš. 30 dinara, uvez. 40, luksuzno, s autorovim potpisom 50 dinara, divot izdanje 80 dinara, 160 strana. U povodu 25-godišnjice književnog rada, istaknutog hrvatskog književnika i pjesnika NIKOLE POLICA, izdalo je DRUŠTVO MLADIH KNJIŽEVNIKA njegove izabrane pjesme pod naslovom »JUČERAŠNJI GRAD«. — Nikola Polić do danas nije imao svoje zbirke pjesama, te su njegove pjesme bile štampane po različitim našim književnim revijama i listovima. Već odavno osjećala se potreba, da se ove pjesme sve skupe i urede, te da se izdadu u posebnoj knjizi. Mi danas imademo po prvi put sabrane, a u isto vrijeme i izabrane, Polićeve pjesme. Autor je razdijelio pjesme na više ciklusa: JUČERAŠNJI GRAD, prvi ciklus po kojemu je čitava zbirka dobila ime, ODRAZI, TRI PJESME BEZ KROVA, PJESME SA PERIFERIJE, NA PLOČNIKU, WIEN, DU STADT DER LIEDER, TRI PJESME U SIVOM, te PJESME SAMOĆE. — U tim ciklusima skupljeno je oko devedeset izabranih pjesama, poredanih, i uvrštenih u cikluse što kronološki, što po sadržajnoj pripadnosti, tako da sve čine lijepu i harmonija bližnjeg i vlastita patnja dana najiskrenije i najneposrednije. Ovom zbirkom Nikola Polić postaje najbolji hrvatski pjesnik, lirik, kakvih je malo bilo na hrvatskom Parnasu, te on tek danas postaje ono, što je već odavno bio, velik pjesnik rijetkog pjesničkog talenta, kakvih se malo javlja, koji je dosada bio premalo poznat i priznat. Na današnjem književnom tržištu ova knjiga, koja je vanredno ukusno opremljena, s naslovnim listom umjetnika Mirka Uzorinca, dobra pjesnikova prijatelja, ne mala je senzacija, pa držimo da ne će biti prijatelja prave i istinske poezije, koji je ne će kupiti. A kad se još istakne, da je rijetko plastičan i iskren portret autora dao nestor naših bohema, ocrtavši svog dobrog prijatelja bohema, naš Ljubo Wiesner, onda knjiga dobiva najbolju legitimaciju prvoklasne literature. Esej o Poliću, književniku, liriku, feljtonisti i bohemu, jedan je od rijetkih te bi se s njim, kao i s pjesmama »JUČERAŠNJI GRAD«, ponosio mnogo veći narod nego što je naš. Knjiga je izašla u kolu »NAPREDNI HRVATSKI PISCI«, svezak 1, te stoji ako se naruči kod uprave DMK: broš. 20, uvez. 30, na finom papiru, u orig. engl. platnu 50 (s autorovim potpisom), divot izdanje 80 dinara.

Tržište ribe u Vukovaru

Vukovarsko tržište ribe je u zadnje vrijeme vrlo dobro frekventirano kako ponudom, tako i prodom. Cijene ribi su [illegible]

Repertoar Narodnog kazališta

Dnevna predstava »Cirkuska princesa«

Danas u nedjelju 5. o. m. u 3 sata poslije podne daje se vrlo uspjela opereta »CIRKUSKA PRINCESA« od E. Kalmana. Ova omiljela opereta, koja je naišla na spontani srdačni prijem kod osječke publike, daje se u slijedećoj podjeli glavnih uloga: Kneginju Fedoru igra gđica L. Trbuhović, Mistera X — g. Đuka Trbuhović, koji ujedno i režira djelo. U ostalim ulogama sudjeluju gđe E. Miljuš, R. Krančević, te gg. M. Miljuš, M. Radovan, S. Dobrić i dr. Dirigent g. L. Mirski. Cijene mjesta od 3—25 Din.

Popularna večernja predstava »Posao s Amerikom«

Danas u nedjelju 5. o. m. u 8.30 sati u večer daje se vedra komedija »POSAO S AMERIKOM« od Franka i Hirschfelda. Ova odlična komedija s duhovitim zapletom, gdje komične situacije izazivaju salve smijeha, daje se u slijedećoj podjeli glavnih uloga. Paul Frohner — A. Alliger, njegova žena — D. Jocić, njegova tajnica — J. Vujić, Th. Hannymann — M. Gansa. Cijene mjesta od 2—12 Din.

Popularna dnevna predstava »Konto X«

U ponedjeljak 6. o. m. u 3 sata po podne daje se kao popularna predstava »KONTO X« od Bernauera i Oesterreichera, u režiji g. J. Martinčevića sa g. S. Dobrićem u glavnoj ulozi. U ostalim ulogama sudjeluju gđe: N. Novy, M. Gavrilović, A. Gligova, K. Grganović, te gg. A. Alliger, M. Gansa, Sl. Leitner, E. Petrović, I. Leitner, J. Pavlinić i dr. Cijene mjesta od 2—12 dinara.

Popularna večernja predstava »Ridokosa«

U ponedjeljak, 6. o. m. u 8.30 sati u večer daje se »RIĐOKOSA«, komad s pjevanjem u 3 čina od S. Lukačia. Naslovnu ulogu igra gđa D. Jocić. U ostalim ulogama sudjeluju gđe M. Gavrilović, R. Krančević, E. Miljuš, Lj. Martinčević, L. Trbuhović, I. Veselinović, te gg. S. Dobrić, S. Jovanović, A. Alliger, E. Petrović, M. Miljuš i dr. Dirigent g. L. Mirski. Cijene mjesta od 3—18 dinara.

Sport

Današnja utakmica u Osijeku

SLAVIJA—HAJDUK

Danas u 2 sata poslije podne odigrat će se na igralištu kraj Drave prijateljska utakmica između Slavije i Hajduka, koji se već odavna nijesu sastali. Obje momčadi nastupaju kompletno.

Utakmica u korist Hercegovaca

GRAĐANSKI—ELEKTRA

Sutra, 6. siječnja na Sv. Tri Kralja odigrat će se na igralištu HGSK —Slavija prijateljska utakmica između Hrv. Građanskog S. K. i S. K. Elektre u korist pasivnih krajeva, pa se očekuje, da će se publika odazvati tim više, što ova priredba ima humani cilj. Građanski nastupa s novim silama u postavi: Drakulić, Rožanković, Stipetić, Fančović, Kapp, Scheibl, Kvešte, Habjanić, Wilheim, Dubac, Böhm, Schmieder i Kovačević. Na priredbi proslavit će igrač Građanskog Ivica Rožanković 10-godišnjicu neprekidnog igranja za klub. Elektra nastupa u svojoj najjačoj postavi, te se očekuje, da će ova utakmica biti zanimljiva. U predigri, koja počinje u 1 sat igraju rezerve obiju momčadi, a u 2 sata 15 min. prva momčad. Cijene su popularne, stajanje D 5, tribine D 7.

Službeni glasnik ONPa

HGSK (Osijek) Vladimir Fulla od I. HGSK (Zagreb), te se prijavnica dostavlja Centralnoj kartoteci; za RSK Sloga (Vinkovci) Pavao Kozanić od Žaka (Vinkovci); za SK Zanatlija (Valpovo) Ivan Matković i Stjepan Binklija oba od SK Jovalija (Valpovo.)

Iz sudačkog odbora pri ONP-u 4. I. 1936.

Delegiraju se za nedjelju dne 5. I. 1936.: 1. u Osijeku Slavija—Hajduk (oba Osijek) ss. Habdija. — 2. U Đakovu: Građanski—Grafičar (Osijek) ss. Petraello. — 3. U Branjin Vrhu Jadran—Sparta (B. Manastir) ss. Josip Klein, a zamj. ss. Jakob Klein. — Za ponedjeljak dne 6. I. 1936. delegiraju se: U Osijeku: u 13 sati HGSK rez.—Elektra rez. ss. Fingler; u 14 sati 15 minuta HGSK I.—Elektra I. ss. Rožić; u Đakovu: Certissa—Slavija (Osijek) ss. Josip Klein. — Predsjednik: Ružička v. r.

Burze

ZÜRICH, 4. siječnja. Beograd 7; Pariz 20.30,5; London 15.17,75; New York 307 i sedam osmina; Milano 24.75; Prag 12.75; Beč 57.15; Berlin 123.70; Bruxelles 51.80; Varšava 58; Bukurešt 2.50; Solun 2.90; Madrid 42.07,5.

ZAGREB, 4. siječnja. Državni papiri: 7% investicioni zajam 78.50 (r.); 6% beglučke obveznice sitne 61—62.50, srednje 62—63, krupne 64—65; 8% Blair 89—90.25 7% Blair 70.50—71; 7% Seligmann 77—81 PAB 227.75—230; ratna šteta cassa 358—361; 6% dalm. agr. 61—61.50; 7% stabil. zajam 78.50 (r.). — Industrijski papiri: šećerana Osijek 130 (r.); Trbovlje 130 (r.).

NOVI SAD, 4. siječnja. (Današnji zaključci). Pšenica bačka i banatska i srijemska 167—169, okolica Sombora 164—166 slavonska 165—167, lađa Tisa 173—175, lađa Begej 172—175. Ječam bački i srijemski 132.50—135. Zob bačka, srijemska i slavonska 135—137.50. Kukuruz bački i srijemski i banatski stari 110—111, bački i srijemski i banatski novi 105—107. Brašno (cijene bez skupnog poreza na poslovni promet) bačko i banatsko 0 gg i 0 g 260—270, br. 2 230—250, br. 5 210—230, br. 6 190—210, br. 7 [illegible]—165, br. 8 105—115, srijemsko i slavonsko 0 gg i 0 g 245—255, br. 2 225—235, br. 5 205—215, br. 6 185—195, br. 7 155—160, br. 8 105—111. Mekinje bačke, srijemske i banatske 85—88. Grah bački i srijemski 2% bez vreća 225—235. Tendencija mirna. Promet mali.

Tečajevi Zagrebačke burze

ZAGREB, 4. siječnja

Amsterdam: 100 for.	2976—2990.60
Berlin: 100 maraka	1756.08—1769.95
njem. uputnice	13.90—14.10
Bruxelles: 1 Belga	7.37,75—7.42,84
London: 1 funta	215.37—217.43
Clearing	248.70—250.30
Beč: 1 Schiling (priv.)	9.07,5—9.17,5
New York: 1 dolar (ček)	43.47,01—43.82,04
Pariz: 100 franaka	289.81—291.25
Prag: 100 kruna	181.98—183.08
Zürich: 100 franaka	1424.22—1431.29
Madrid: (priv.)	6.62,5—6.72,5

Vrijeme

4.—5. siječnja	21 sat	7 sati	14 sati
Tlak uzd. red. na 0°C	754.8	752.2	752.4
Toplota po Celsiu	7.2	6.0	9.2
Vlaga uzduha %	88	94	80
Naoblaka (0—10)	9	10	10
Vjetar (jakost 0—12)	SE 2	0	NE 2

Oborine za 24 sata — 1.1 mm kiše. Jutarnji minimum 5.6, maksimum 10.8° C.

Prognoza: Oblačno i kišovito vrijeme. Umjereni vjetrovi iz sjevernog kvadranta. Temperatura će malo opasti.

NOVI SAD, 4. prosinca. Oblačno vrijeme s kišama na mahove. Snijega u sjeverozapadnim krajevima. Izvjesno zahlađenje osjetit će se na sjeveru i u zapadnim predjelima. Sunce izlazi u 7.16, a zalazi u 16.10 sati.

BEČ, 4. siječnja. Vrijeme se pogoršava. Od Božića je Austrija bila pod utjecajem sredozemne klime, a sada je pod utjecajem atlantske klime, a to je i razlog po-

Slika 2. Rubrike u „Hrvatskom listu“, izdanje od 5. siječnja 1936.

Novine „Die Drau“ pregledane su od prve do zadnje godine izlaženja,[1] a analizirano je 98 brojeva. Novine „Slavonische Presse“ pregledane su od druge godine izlaženja,[2] tj. 1886., do 1917. godine, a analizirano je 56 brojeva. Novine „Narodna (Hrvatska) obrana“ pregledane su od prve do zadnje godine izlaženja, a analizirana su 34 broja. Naposljetku, analizirano je 39 brojeva „Hrvatskog lista“, objavljenih također od prve do zadnje godine izlaženja. Sveukupno je, dakle, analizirano 227 pojedinačnih brojeva izdanja četiriju novina u razdoblju od 1868. do 1945. godine, a posebna se pozornost pridala rubrikama, njihovu sadržaju, mijenjanju naziva rubrika, grafičkom oblikovanju i

1 U pregledanoj se literaturi kao zadnja godina izlaženja navodi 1929., s još jednim pokušajem izdavanja 1932. pod nazivom „Die Drau – unabhängiges Tagblatt“, ali u istraživanju se pokazalo da se „Die Drau“ nastavlja izdavati i iduće, 1933. godine.

2 Pregled je započeo od druge godine jer Hemeroteka Muzeja Slavonije, gdje je istraživanje obavljeno, ne posjeduje prvo godište novina „Slavonische Presse“.

učestalosti objavljivanja. Važniji rezultati istraživanja opisno su predstavljeni za svake novine, a u tablicama je dan cjelovit pregled razvoja rubrikacije za svaki pojedini naslov.

Iznimno je važno prije predstavljanja samih rezultata istraživanja istaknuti da koncept novinske rubrike u navedenom razdoblju ni u kojem slučaju nije istovjetan današnjem shvaćanju, kada novinska rubrika u cijelosti definira sadržaj novina i kada se očekuje da rubrika najavljena u zaglavlju (*Svijet*, *Sport*, *Crna kronika*...) određuje sadržaj stranice ili stranica sve do sljedeće rubrike. Rubrike su u tom razdoblju tek podnaslovi u sklopu stranice, koji mogu biti istaknuti, zauzimati cijeli redak i time biti vizualno prepoznatljivi (v. sliku 1 - rubrike *Novosti*, *Gospodarstvo*, *Književnost i umjetnost* u „Narodnoj obrani") ili se, grafički neujednačeno, navoditi i samostalno u retku kao prepoznatljivi vizualni elementi, i kao neznatno istaknuti nadnaslovi neposredno iznad naslova vijesti, i kao posebno oblikovani grafički elementi (v. sliku 2 - rubrike *Nove knjige i časopisi*, *Repertoar narodnog kazališta*, *Sport*, *Burze* i *Vrijeme* u „Hrvatskom listu").

Mnoge vijesti, posebice najvažnije, ostaju neraspoređene u rubrikama. Rubrike se stoga moraju shvatiti kao sadržajni element, a ne kao način organizacije sadržaja. Stječe se dojam da rubrike katkad služe tek okupljanju crtica, tj. da su tek nadnaslov grupi srodnih informacija te se, kao što je istraživanjem dokazano, rubrika katkad pojavljuje tek ako postoji dovoljno srodnih informacija koje pod nju potpadaju.

3. Rezultati istraživanja

3.1. „Die Drau"

Tekst novina „Die Drau" bio je složen u tri stupca, otisnut goticom, a naslovi rubrika bili su ili podebljani ili otisnuti većom tipografijom. Veličina pisma osnovnog teksta iznosila je 10 - 11 pt, a prored oko 95% veličine osnovnog pisma. U usporedbi s današnjim novinama, tekst je u stupcima bio većeg pismovnog reza, a manjeg proreda. Širina osnovnog stupca teksta iznosila je oko 80 mm. Između stupaca teksta postojale su horizontalne linije, s izuzetkom izdanja iz 1922. godine. Na kraju novina nalazili su se oglasi i reklame, različitih veličina i fonta. Nisu imale paginaciju i podatke o učestalosti izlaženja. Već tijekom prve godine izlaženja uočavaju se pojedine stalne rubrike, npr. *Journalschau, Neuigkeiten*, *Slavonischer Landwirth*, *Geschäfts-Ausweis* i *Gemeinderatsitzung*.

Tijekom 70-ih godina razvidne su određene sadržajne i vizualne promjene. Mijenja se tipografija podnaslova, pojavljuju se prvi oglasi na hrvatskom jeziku, a broj oglasa raste. Pojavljuju se nove rubrike, od kojih vrijedi spomenuti dopisničke: *Original Correspodenzen* i *Original Telegramme der Drau* - posljednje su bile telegramske vijesti, većinom iz Beča i Pešte. To je razdoblje sadržajno bilo „budnije". Redovito se izvještava o trenutnim zbivanjima s Austro-Ugarskom, ratovima, događajima u okolici i svi-

jetu. Povećava se broj članaka. Tiskaju se romani u nastavcima ili pjesme Osječana. Čitatelje se nastoji zaintrigirati člankom na naslovnici, primjerice naslov *Wie lange noch?* zvuči dovoljno neodređeno da čitatelj poželi kupiti novine. Zanimljiva je rubrika *Offener Sprechsaal* u kojoj su građani mogli objavljivati vlastite članke i oglase, a uredništvo se službeno ograđivalo od tih članaka u slučaju da su nepoćudni. Kao zanimljivost mogu se istaknuti i kulturne rubrike, ponajprije iz svijeta kazališta i knjige, npr. *Theaternachrichten* (vijesti iz osječkog kazališta), *Vom Theater* (općenito o kazalištu), *Vom Büchertisch* (o knjigama i književnosti). Neke rubrike nestaju, neke mijenjaju nazive, a među stalnima mogu se istaknuti *Politische Rundschau*, *Lokal und Provinzialnachrichten*, *Original Correspondenz* i *Feuilleton*. Nije postojao točno definiran redoslijed u poretku rubrika u listu.

Tijekom 80-ih godina razvidan je još jači prodor oglašavanja u novinstvo. U nekim brojevima polovicu ukupnog broja stranica zauzimaju reklame i oglasi. Nedjeljni broj od 21. prosinca 1884. imao je 12 stranica, sa samo tri stranice teksta. Dok su se u prijašnjim godinama reklame nalazile na zadnjim stranicama, tj. poslije teksta, u posljednjim desetljećima 19. stoljeća one se sve više miješaju s tekstom. Konstantan je priljev vijesti iz okolice, Hrvatske, Austro-Ugarske i svijeta. Redovite su bile vijesti o Balkanskim ratovima. Rubrike i dalje nestaju (stalno ili privremeno) ili mijenjaju naslove. Primjerice, rubrika *Lokal und Provinzialnachrichten* zamjenjuje se rubrikom istog sadržaja *Kleine Nachrichten*, koja postaje najredovitijom rubrikom.

U zadnjem desetljeću 19. stoljeća u zaglavlju se počinje navoditi naziv lista, mjesto, datum i broj stranice. Učestalost izlaženja navodi se od 1891. godine: na naslovnoj je stranici navedeno da izlaze utorkom, četvrtkom i nedjeljom. U tom je razdoblju proveden i eksperiment slaganja sadržaja u četiri stupca, no ubrzo se vratilo na tri, tekst u četiri stupca bio je previše zbijen i težak za čitanje. Krajem stoljeća uvodi se i nova tipografija, puno elegantnija i čitljivija od gotice. Pisma su u početku bila serifna, a od 1912. godine za naslove, podnaslove i međunaslove počinju se upotrebljavati i neserifna pisma, nalik današnjoj helvetici. Također se uvode elementi naglašavanja tipografije poput podebljanog, suženog poteza ili spacioniranja. Glavni naslovi na stranicama nekada su toliko veliki da zauzimaju preko polovine formata stranice. Što se tiče kompozicije novina, 1918. godine vidljiva je promjena organizacije elemenata na naslovnoj stranici u jedan najvažniji tekst (koji zauzima najveću površinu formata) i nekoliko manjih, pravilno raspoređenih oko njega. Tisak je svih promatranih izdanja crno-bijeli, no nekoliko je oglasa u pojedinim izdanjima u boji ili imaju obojene pojedine dekorativne elemente. Tako npr. proglas iz 27. lipnja 1921. godine ima plavo-bijelo-crvenu obrubnu liniju koja uokviruje tekst.

Najstalnijim rubrikama pokazuju se *Tages Nachrichten*, *Volkswirthschaftliches*, *Feuilleton*, *Literarisches*, *Local Nachrichten*, *Theater*, *Provinz Chronik, Politische Rundschau/ Übersicht* i *Gerichtssaale*.

Do početka Prvoga svjetskog rata novine su nastavile s praksom mijenjanja postojećih rubrika i uvođenja novih. Pojavljuju se, primjerice, rubrike *Inland, Ausland*, *Theater, Kunst und Literatur* itd., no često premještanje rubrika govori kako se one još uvijek formiraju i razvijaju. Godine 1907. novine „Die Drau" postaju dnevni list, no važnijih sadržajnih promjena nije bilo. Godine 1908. u reklamama se počinju pojavljivati fotografije, ilustracije i karikature (v. sliku 3).

Slika 3. Oglasi u novinama „Die Drau", izdanje od 15. veljače 1908.

Godine 1909. na naslovnici se, pokraj njemačkog naziva Essek, u zagradi pojavljuje i Osijek, a od 1914. njemački naziv za grad nestaje. Te godine pokreće se i rubrika *Telephonische Getreideberichte der Budapester Getreidebörse* koja donosi podatke s budimpeštanske burze. Najvažnije i najstalnije rubrike u ovom razdoblju bile su *Local Nachrichten*, *Provinz Chronik*, *Tages Chronik*, *Telegrammeder Drau* i *Feuilleton*. Razvidno je da su rubrike vezane uz lokalne događaje bile najstabilnije.

Tijekom 1912. i 1913. stalna su izvješća o Balkanskim ratovima (rubrike *Ein Balkanskrieg, Die Kriegsklärung*, *Der neue Balkan*). Od 1914. godine novine su obilježene događajima vezanim uz Prvi svjetski rat, a zbog velikih i brzih promjena „Die Drau" katkad izlazi i u više brojeva dnevno kao *Separat Ausgabe*. Stalna rubrika postaje *Der Weltkrieg*. Slično, nakon rata i proglašenja Države Slovenaca, Hrvata i Srba, a kasnije Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, nastaju nove rubrike: *Aus der Jugoslavija* i *Jugoslavija*.

Godine 1919. pojavljuje se nova, neredovita rubrika *Sport*, u kojoj se najviše pisalo o nogometnim utakmicama. Tijekom 20-ih godina „Die Drau" dobiva i određeni stalni raspored rubrika: *Zur Lage*, *Vom Tage*, *Tageschronik*, *Lokalnachrichten*, *Theater, Kunst und Literatur*, *Telegramme* i *Volkswirthschaft*. Stalnim rubrikama pripadaju i *Provinzchronik* i *Feuilleton*. Godine 1924. pojavljuje se više članaka i rubrika posvećenim ženama, a čitateljice dobivaju vlastitu rubriku *Aus der Welt der Frauen*. Sljedeće godine pojavljuje

se zabavni sadržaj - *Kreuzworträtsel*. Povodom osječkog sajma subotnji broj od 10. listopada 1925. izlazi s brojnim fotografijama. Vraća se rubrika *Kurze Nachrichten* ugašena davne 1891. godine, a sada ona donosi vijesti iz New Yorka ili Šangaja, Zagreba ili Novog Sada. Od godine 1927. tiska se raspored emitiranja za radijske programe u Zagrebu i Beču. Takvi se trendovi nastavljaju i u zadnjim godinama izlaženja „Die Drau".

Zaključno, može se reći da su novine „Die Drau" tijekom izlaženja imale brojne rubrike, koje su često mijenjale oblik i ime. Nije postojala rubrika koja je izlazila cijelo vrijeme. Među najdugovječnijima bile su *Feuilleton*, rubrika za kulturu, posebice književnost, političke rubrike *Politische Rundschau* odnosno *Politische Übersicht*, potom *Volkswirtschaft*, rubrika s mnogo različitih naziva, ali uvijek jasnim sadržajem (vijesti iz ekonomije), *Lokalnachrichten* i *Provinzchronik* - rubrike s vijestima iz okolice i provincije te, naposljetku, *Telegramme der Drau*. Drugim riječima, može se zaključiti da su rubrike uglavnom bile uvjetovane sadržajem: raspoloživi je sadržaj bio putokaz uredništvu koje rubrike uvrstiti u pojedino izdanje novina.

Tablica 1. „Die Drau", pregled pojave novih rubrika i preimenovanja postojećih

Napomena: slovo (s) uz naziv rubrike znači da se te godine rubrika prvi put objavljuje samostalno, neovisno o drugoj rubrici; uz rubrike koje su mijenjale naziv u zagradi je naveden i stari naziv

God.	**Nove rubrike**				**Rubrike koje su promijenile naziv**	
1868.	Journalschau	Neuigkeiten	Handel	Der Slavonische Landwirth		
1867.	Gemeinderatsitzung		Geschäfts-Ausweis		Slavonischer Landwirth (Der Slavonische Landwirth)	
1870.	Politische Rundschau	Original Correspodenzen	Original Telegramme der Drau		Tagesneuigkeiten (Neuigkeiten)	Slavonischer Land (Slavonische Landwirth)
1871.	Offener Sprechsaal		Eingesendet			
1873.	Volkswirt					
1875.	Feuilleton					
1877.	Lokales	Vom Theater	Nachtrag	Vom Büchertisch	Journal Revue (Journalschau)	Politische Übersicht (Politische Rundschau)
1878	General Versammlung				Von Nah und Fern (Lokales)	Politische Rundschau (Politische Übersicht)
1879.	Kunst und Literatur				Unsere Correspondenz (Original Correspodenzen)	Lokal und Provinzialnachrichten (Von Nah und Fern)
1883.	Zur Situation					

					Original Correspondenz (Unsere Correspondenz)	Kleine Nachrichten (Lokal und Provinzialnachrichten)
1890.	Tages Nachrichten	Roman Feuilleton	Aus dem Gerichtssaale		Volkswirthschaftliches (Volkswirt)	
1891.	Literarisches	Local Nachrichten		Theater (s)		
1893.	Aus dem Amtsblatte				Gerichtssaale (Aus dem Gerichtssaale)	
1894.	Provinz Chronik					
1895.	Verstobene in Essek					
1896.					Politische Übersicht (Politische Rundschau)	
1901.	Kunst					
1902.	Inland	Ausland	Theater, Kunst und Literatur (s)		Tages Chronik (Tages Nachrichten)	
1907.	Militärisches					
1908.	Fremdenliste					
1909.	Zur Lage (s)	Telephonische Getreideberichte der Budapester Getreidebörse				
1910.	Interessantes aus aller Welt				Aus Nah und Fern (Von Nah und Fern)	
1913.	Der neue Balkan					
1915.	Der Weltkrieg					
1917.					Verstobene in Osijek (Verstobene in Essek)	
1918.	Aus unserem Staate	Aus der Jugoslavija	Weltpolitische Nachrichten	Jugoslavija		
1919.	Politische Tagesnachrichten		Sport	Vom Tage	Provinzchronik (Provinz Chronik)	Volkswirthschaft (Volkswirth-schaftliches)
1924.	Aus der Welt der Frauen					
1925.	Kreuzworträtsel					
1926.					Fremdenliste (Osijeker Fremdenliste)	
1927.	Literarische Neuheiten					
1932.	Osijek von heute morgen und übermorgen	Wirtschaft-nachrichten	Aus Jugoslavien	Musik, Kunst und Literatur		
	Autobusverkher	Aus aller Welt	Humoristisches	Verschidenes		

3.2. „Slavonische Presse"

Novine „Slavonische Presse" isprva su izlazile triput tjedno, utorkom, četvrtkom i nedjeljom. Tiskane su goticom, a tekst je, kao i kod „Die Drau", bio složen u tri stupca. Naslov „Slavonische Presse" na naslovnici smješten je u gornjem dijelu stranice, a širine je cijele dimenzije sloga. Tekst se na naslovnici od 1891. godine kompozicijski sastojao od šest podjednakih cjelina. Odvajale su ih horizontalne linije i razmak između stupaca teksta. Iznad naslova pojedinih rubrika postoji tanka horizontalna linija koja odvaja rubrike naglašavajući početak sljedeće. Naslovi rubrika pisani su podebljanim potezom, zauzimaju širinu stupca i smješteni su u sredinu. Početak svakog odlomka teksta je uvučen.

Sadržavale su sljedeće rubrike: *Feuilleton*, *Politischenachrichten*, *Tagesneuigkeiten*, *Telegraphische Depeschen*, *Theater, Kunst und Literatur*, *Geschäfts Zeitung*, *Feuilleton* i *Vom Tage*. Od zanimljivijih rubrika koje se pojavljuju do kraja stoljeća mogu se izdvojiti sljedeće: *Offener Sprechsaal* (služila je za objavljivanje oglasa i zahvalnica građana), *Aus dem Gerichtssaale* (vijesti o pravnim procesima), *Allerlei* (svojevrsna svaštara s vijestima iz drugih novina), *Verlosungen* (donosila je rezultate lutrije) i sl.

Tijekom 80-ih novine „Slavonische Presse" postaju dnevni list. Mijenja se i oblikovni pristup, tekst postaje prozračniji, tj. povećava se prored, započinje se s pisanjem broja stranica, naziva novina, datuma, dana izlaženja i broja novina u zaglavlju. Informacijska grafika pojavljuje se na naslovnici izdanja iz 1891. godine i prikazuje kartu Gornjeg grada, a smještena je preko cijele širine sloga (v. sliku 4). Tekst je raspoređen kontinuirano oko nje. Time je jedan grafički element naslovnice postao glavni fokus čitateljskoga interesa, što je vrlo neuobičajeno. Informacijska se grafika u „Slavonische Presse" pojavljuje često u obliku karte, voznog reda, tablice ili druge vrste slikovnog predočnika informacija, ali rijetko joj se ne pridaje tolika važnost.

Početkom 90-ih godina zamjetno je ustaljenje rubrika, tako da se u stalne rubrike mogu ubrojiti: *Feuilleton*, *Tagesneuigkeiten*, *Verlosungen*, *Theater*, *Volkswirthschaftliches*, *Vom Büchertische*, *Politische Rundschau* i *Aus dem Gerichtssaale*. Povremeno se pojavljuje rubrika *Fahrplan* koja izvještava o dolascima i odlascima vlakova. Razvoj rubrikacije nastavlja se i u narednim godinama, tako da se do pred Prvi svjetski rat ustaljuju sljedeće rubrike: *Tagesneuigkeiten*, *Lokalnachrichten*, *Provinzchronik*, *Volkswirtschaftliches*, *Nachtrag*, *Eingesendet*, *Politische Rundschau*, *Zur Lage*, *Spaziergänge*, *Feuilleton*, *Telegramme*, *Gerichtssaal*, *Vom Büchertisch* i *Theater*.

U izdanju iz 1900. godine vidljiva je promjena vizualnih elemenata naslovnice. Naslov novina otisnut je tamnoplavom bojom, za razliku od svih ostalih izdanja gdje je crno-bijeli. Fotografija se pojavljuje kao glavna i jedina informacija na naslovnici. Estetski, sve do 1915. godine naslovnica djeluje zagušeno tekstom. Tada se povećanjem bjelina u gornjoj polovini stranice postiže prozračniji izgled te se vizualno odvaja glava sa zaglavljem novina od samog teksta. S obzirom da je upravo nešto iznad gornje polovine

stranice novina glavna središnja točka čitateljeve pažnje, bjelina je ovdje snažan element naglašavanja. Ponekad se umjesto bjeline na tom području pojavljuje tekst ili naslov koji je veličinom pisma veći od osnovnog i prelomljen je preko cijele dimenzije sloga, što je vidljivo u izdanjima iz 1917. godine.

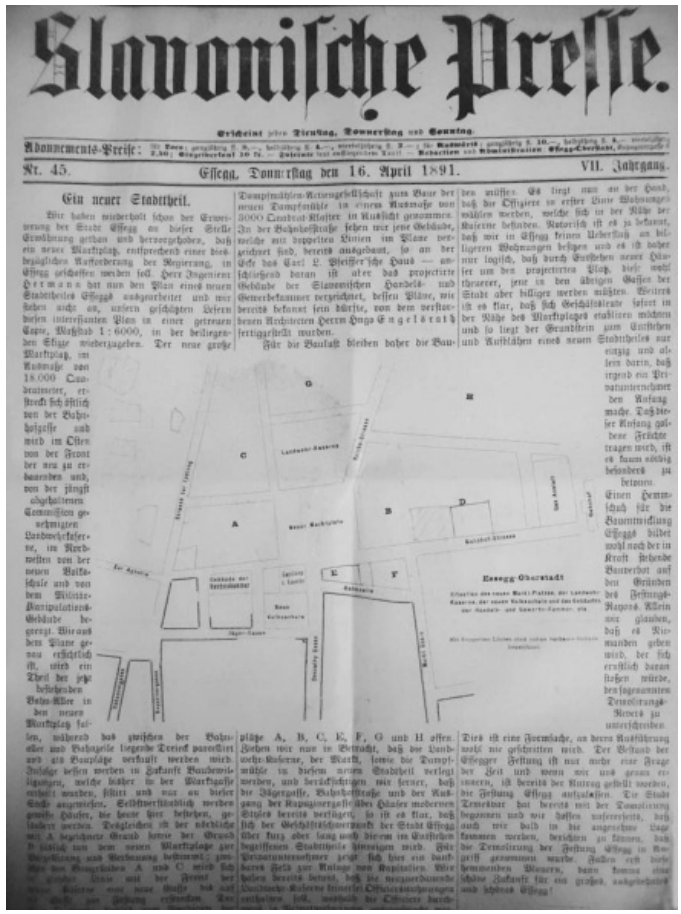

Slavonische Presse.

Erscheint jeden Dienstag, Donnerstag und Sonntag.

Abonnements-Preise:

Nr. 45. Essegg, Donnerstag den 16. April 1891. VII. Jahrgang.

Ein neuer Stadttheil.

Essegg Oberstadt

Slika 4. Naslovna stranica novina „Slavoniche Presse", izdanje od 16. travnja 1891.

Na Prvi svjetski rat novine „Slavonische Presse" odgovaraju slično kao i „Die Drau", iako su bile mnogo brže u pripremi i objavi ratnih vijesti. Kreće se s *Extra Ausgabe* i pokreću se nove rubrike (*Der Weltkrieg* i *Verschidene Kriegsnachrichten*), a dio ratnih vijesti nalazi se i u postojećim rubrikama (*Lokalnachrichten*, *Tagesneuigkeiten*, *Feuilleton*, *Telegramme*, *Offener Sprechsaal*).

Premda novine „Slavonische Presse" nisu izlazile tako dugo kao „Die Drau", mogu se smatrati drugim najvažnijim osječkim novinama na njemačkom jeziku. Sadržajem su bile vezane uz Osijek i Slavoniju te su svojim tekstovima o kulturi i društvu doprinijele

Osijeku i njegovoj okolici. Kao i „Die Drau", novine „Slavonische Presse"izmijenile su brojne rubrike i njihove nazive. Od političkih najtrajnija je bila *Politische Übersicht* (ili *Überblick*), od ekonomskih *Volkswirthschaftliches*, a dnevne je vijesti najčešće obuhvaćala rubrika *Tagesneuigkeiten*. Kao rubrike za književnost i kulturu najdugovječnije su bile *Spaziergänge*, *Theater* i *Feuilleton*, a vijesti lokalnog i provincijskog karaktera najčešće su bile u rubrikama *Provinz Chronik* i *Lokal Nachrichten*. Može se, dakle, također zaključiti da je sadržaj vijesti formirao rubrike, koje ni u ovim novinama nisu bile odraz čvrste uredničke politike.

Tablica 2. „Slavonische Presse": pregled pojave novih rubrika i preimenovanja postojećih

God.	**Nove rubrike**				**Rubrike koje su promijenile naziv**	
1886.	Feuilleton	Politischenachrichten	Tagesneuigkeiten	Nachtrag		
	Theater, Kunst und Literatur		Geschäfts Zeitung	Vom Tage		
	Offener Sprechsaal		Telegraphische Depeschen			
1890.	Verlosungen	Handel und Verkehr	Volkswirthschaftliches	Allerlei	Telegramme (Telegraphische Depeschen)	
	Aus dem Gerichtssaale	Politische Rundschau	Zur politischen Lage	Gemeinderatsitzung		
1891.	Vom Büchertische		Theater (s)			
1894.					Gerichtssaal (Aus dem Gerichtssaale)	Politische Übersicht (Politische Rundschau)
1896.	Eingesendet	Mittheilungen			Aus dem Gerichtssaale (Gerichtssaal)	
1898.	Spaziergänge					
1899.	Zur Lage					
1900.	Fahrplan					
1902.	Provinzchronik	Lokal Nachrichten			Gerichtssaal (Aus dem Gerichtssaale)	Politischer Überblick (Politische Übersicht)
1906.					Volkswirtschaft (Volkswirthschaftliches)	
1908.					Volkswirtschaftliches (Volkswirtschaft)	
1914.	Fremdenliste	Gesundheitspflege	Der Weltkrieg	Verschidene Kriegsnachrichten		

3.3. „Narodna (Hrvatska) obrana"

Početno je obilježje „Narodne obrane" također slaganje teksta u tri stupca, a od prvog broja u zaglavlju imaju naziv, broj i stranicu. Stupci teksta odvojeni su tankim horizontalnim linijama. U usporedbi s prethodnim novinama, nešto je veći prored i razmak između stupaca teksta. Osnovno je pismo serifno, a međunaslovi su neserifni. Od 1903. do 1917. godine prijelom je na četiri stupca, a zatim opet postaje trostupčani. Glava sa zaglavljem novina promijenila je nekoliko stilova tijekom izlaženja. Tako je prvotno naslov „Narodna obrana" bio napisan geometrijskom neserifnom vrstom pisma i centriran u gornjem dijelu stranice, da bi krajem izlaženja bio smješten u gornjem lijevom kutu, napisan podebljanim kurzivom serifnog pisma. Kompozicija naslovnice sastojala se od tri plohe odvojene crnim vertikalnim linijama. U gornjem dijelu bila je glava sa zaglavljem, u središnjem, površinom najvećem dijelu, bio je jedan ili nekoliko tekstova prelomljenih po stupcima, a u donjem, ispod horizontalne linije, još jedan tekst odvojen naslovom.

Prvi broj novina sadržavao je sljedeće rubrike: *Politički pregled*, *Gradske viesti*, *Politička kronika*, *Novosti*, *Gospodarstvo*, *Književnost i umjetnost*, *Brzojavne i telefonske viesti*, *Vozni red* i *Mali oglasnik*. *Politički pregled* bio je rubrika s kratkim pregledom političkih zbivanja u Austro-Ugarskoj Monarhiji i drugim zemljama, *Gradske viesti* pisale su o događajima u gradu, *Politička kronika* donosila je crtice iz politike i o političkim figurama, *Novosti* su prenosile događaje izvan zemlje, *Gospodarstvo* je bilo rubrika vezana uz poljoprivredu, šumarstvo itd., *Književnost i umjetnost* uz poznate književnike, umjetnike i ostale umjetničke događaje, *Brzojavne i telefonske viesti* bile su vijesti dobivene putem brzojava i telefona, a stizale su iz Budimpešte, Beča, Londona i drugih gradova. *Vozni red* nudio je raspored dolazaka i odlazaka vlakova, *Mali oglasnik* bio je prostor za oglase, a uz te se rubrike redovito objavljivao *Vodostaj rijeke Drave* i *Osječke tržišne ciene*. Posve je razvidno da je „Narodna obrana" u potpunosti iskoristila iskustva dvojih njemačkih novina koje su u to vrijeme već bile etablirane i u svoju je uredničku politiku ugradila njihov, već izgrađen, pristup uređivanju novina.

Do 1910. godine pojavljuju se različite nove rubrike, primjerice *Sudnica* (vijesti o zločinima za koje se trenutno sudi) i *Priposlano* (u njoj su čitatelji objavljivali zahvale, obavijesti i slično, a uredništvo je naznačilo da se odriče odgovornosti za nepoćudni sadržaj te rubrike), dok postojeće rubrike često mijenjaju nazive. Nakon osam godina izlaženja uobičajeni redoslijed rubrika bio je sljedeći: *Političke viesti*, *Naši dopisi*, *Iz hrvatskih krajeva*, *Osječki glasnik*, *Narodno gospodarstvo*, *Širom svieta*, te *Izvorne telefonske i brzojavne vijesti „Narodne obrane"*. Struktura novina, promatrana kroz rubrikaciju, u tom je razdoblju bila stabilizirana.

Nakon 1914. godine naslovi rubrika postaju naglašeniji, povećava im se veličina i odvajaju se tankom horizontalnom linijom od prethodnog teksta. Bjeline iznad i ispod naslova povećavaju se, a podnaslov postaje ustaljena oprema tekstu - izgleda kao jedna rečenica veličine osnovnog pisma centrirana na širinu stupca. Počeci su svakog

odlomka uvučeni, prvih nekoliko riječi naglašeno je podebljanim potezom, a dijelovi unutar osnovnog teksta često su spacionirani.

Uoči Prvoga svjetskog rata ime novina mijenja se u „Hrvatska obrana", no promjena naziva nije prouzročila promjene u strukturi novina. Tijekom rata redovito izlaze sljedeće rubrike: *Sa ratišta*, *Razne vijesti*, *Domaće vijesti*, *Gradske vijesti*, *Iz sudnice*, *Kazalište*, *Brzojavi „Hrvatske obrane"*. U *Raznim vijestima* pisalo se o ratu, ali i o drugim zbivanjima u inozemstvu. *Domaće vijesti* govorile su o događajima u Slavoniji i Hrvatskoj. Rubrika *Sa ratišta* kasnije postaje *Ratne vijesti*.

Tablica 3. „Narodna (Hrvatska) obrana": pregled pojave novih rubrika i preimenovanja postojećih

God.	**Nove rubrike**				**Rubrike koje su promijenile naziv**	
1902.	Politički pregled	Gradske viesti	Brzojavne i telefonske viesti	Književnost i umjetnost		
	Novosti	Gospodarstvo	Dopisi	Domaće vijesti		
	Budapeštanska burza	Vozni red	Mali oglasnik	Politička kronika		
1903.	Sudnica	Književnost(s)				
1905.	Različite viesti				Brzojavne i telefonske vijesti „Narodne obrane" (Brzojavne i telefonske vijesti)	
1906.	Priposlano	Kazalište			Iz sudnice (Sudnica)	
1907.	Književni letak	Iz hrvatskih krajeva	Narodno gospodarstvo		Političke viesti (Politički pregled)	
	Širom svieta	Političke viesti			Naši dopisi (Dopisi)	Osječki glasnik (Gradske viesti)
1908.					Izvorne telefonske i brzojavne vijesti „Narodne obrane" (Brzojavne i telefonske vijesti „Narodne obrane")	
1909.	Iz službenog lista	Svaštice				
1910.	Hrvatsko narodno kazalište		Vodostaj Drave (s)		Politički pregled (Političke viesti)	
	Dnevne vijesti	Burza	Novinski glasovi			
1914.	Knjige i časopisi	Narodno gospodarstvo		Osječka kronika	Gradske vijesti (Osječki glasnik)	Dnevne novosti (Dnevne vijesti)
	Sa ratišta	Razne vijesti	Domaće vijesti		Brzojavi „Hrvatske obrane" (Izvorne telefonske i brzojavne vijesti „Narodne obrane")	
1916.					Političke vijesti (Politički pregled)	Najnovije Brzojavke „Hrvatske obrane" (Brzojavi „Hrvatske obrane")
1917.	Ratne vijesti					

Najdugovječnije rubrike ovih novina bile su *Politički pregled* i *Političke vijesti*, potom *Brzojavne i telefonske vijesti* i, naposljetku, niz rubrika usmjerenih na sam grad i okolicu: *Osječki glasnik*, *Gradske vijesti*, *Osječka kronika*, *Vodostaj Drave* itd., iz čega se može iščitati izrazito lokalno usmjerenje novina. Kao i u prethodnim slučajevima, rubrike ponajprije objedinjuju vijesti, a ne strukturiraju sadržaj cijele publikacije.

3.4. „Hrvatski list"

Izgled „Hrvatskog lista" otpočetka je bio moderan, s tekstom složenim u četiri stupca i lako čitljivom tipografijom. U zaglavlju su na svakoj stranici bili smješteni osnovni podaci: naziv, stranica i broj. Glava sa zaglavljem novina prvotno je smještena u lijevom gornjem kutu naslovnice, a zatim zauzima cijelu dimenziju sloga. Naslov „Hrvatski list" pisan je verzalom, neserifnom geometrijskom vrstom pisma. U izdanju iz 1927. godine mijenja se vrsta pisma naslova novina. „Hrvatski list" sada je otisnut podebljanim i kosim potezom te u kurzivu. Kompozicijski izgled naslovnice ponešto se razlikuje od prije promatranih novina. Nešto su veći razmaci između stupaca teksta, a često je površina podijeljena na nekoliko dijelova gdje je jedan tekst prelomljen jednostupčano, a ostali oko njega dvostupčano. Tekstovi su odijeljeni vertikalnim linijama, a imena rubrika pisana podebljanim potezom i centrirana na širinu stupca. Tijekom vremena vertikalne linije iz punih postaju točkaste, a prijelom se stranica s četiri mijenja na tri stupca. U izdanju od 2. studenog 1927. glavni je tekst, primjerice, prelomljen u tri stupca širine sloga i površinski zauzima najveći dio naslovne stranice. Odvojen je točkastom vertikalnom linijom od donjeg dijela stranice, u kojem su smješteni nešto manje važni tekstovi. Glavni tekst razlikuje se od ostalih i veličinom pisma naslova i podnaslova.

Prvotne rubrike lista bile su *Najnovije vijesti*, *Izborni glasnik*, *Iz Hrvatske zajednice*, *Gradske vijesti*, *Književnost i umjetnost*, *Gospodarstvo* i *Mali oglasnik Hrvatskog lista*. *Najnovije vijesti* obično su bile vijesti za naslovnicu, donosile su ukratko najvažnije i najsvježije vijesti iz zemlje. *Izborni glasnik* bio je rubrika s trenutnim stanjem na izborima, koja se, naravno, pojavljivala samo u vrijeme izbora. Rubrika *Iz Hrvatske zajednice* pisala je o događanjima vezanim uz stranku. *Mali oglasnik Hrvatskog lista* obuhvaćao je podrubrike *Prodaja*, *Kupnja* i *Dopisivanje*. List je objavljivao i romane u nastavcima.

Tijekom prve godine izlaženja pojavile su se i rubrike *Iz države SHS* (vijesti iz zemlje), *Politički pregled* (političke vijesti iz svijeta), *Razne novosti* (zanimljivosti iz svijeta), *Burza*, *Društvene vijesti* i *Sport*, a *Malom oglasniku* pridružuje se nova podskupina *Razno*. Iste godine slijede *Sitne vijesti* (vijesti iz cijeloga svijeta u najkraćim crtama, vijesti iz inozemnih novina), *Naši dopisi* (dopisnici „Hrvatskog lista" donose vijesti iz zemlje) i *Posljednje vijesti*.

Sljedeće godine donose niz novih rubrika, a dinamika promjena uočljivo je veća u odnosu na ostale analizirane novine. Od zanimljivijih se mogu spomenuti sljedeće: *Kurioziteti*, *Priposlano* (uobičajena čitateljska rubrika s napomenom da uredništvo nije odgovorno za sadržaj), *Kratke telefonske vijesti* (katkad i *Najnovije telefonske vijesti*), *Vijesti iz Vojvodine*, *Kulturne vijesti*, *Iz grada i okolice*, *Širom Slavonije*, *Vijesti iz Herceg-Bosne*, *Iza filmskih kulisa*, *Listajući novine i revije*, *Moda* i sl. Uz članke se sve češće tiskaju slike ili fotografije osobe ili događaja o kojem se piše. U izdanju iz 1925. godine pojavljuje se ilustrirana priča. Tekstovi dobivaju podnaslov nešto veće pismovne veličine od osnovnog teksta, pisan verzalom i centriran u sredinu stupca. Naglašavanje se često postiže kosim potezom ili spacioniranjem.

Širom Slavonije

„Hrv. Čitaonica" u Županji

Slika 5. Oslikana rubrika *Širom Slavonije* u „Hrvatskom listu", izdanje od 11. siječnja 1936.

Širom Slavonije

Dječja reduta

Dolazak djece iz Dalmacije

Otprema hrane u Dalmaciju, Hrvatsko Primorje i druge pasivne kraieve

Slika 6. Rubrika *Širom Slavonije* u „Hrvatskom listu", izdanje od 25. veljače 1936.

Promjena vizualnog izgleda rubrika od 1927. godine očituje se u naglašavanju imena pojedine rubrike. To je postignuto negativom ili oslikavanjem područja zaglavlja naslova (v. sliku 5) ili drugim načinima isticanja (v. sliku 6) – tako da je naziv iste rubrike katkad grafički različito rješavan. Često se unutar prijeloma pojavljuje jednostupčana ilustracija, karikatura, skica ili strip koji prekida tijek čitanja i usmjerava čitateljevu pažnju. Stupci teksta počinju se odvajati horizontalnim tankim linijama i takav izgled novine zadržavaju do kraja izlaženja.

Tridesete godine 20. stoljeća donose nove zanimljive rubrike: *Malo šale* (vicevi), *Grgino pismo* (gdje se šaljivo piše o događajima u Grgincima, izmišljenom selu u Slavoniji), *Anegdote* (v. sliku 7), *Kulturni pregled*, *Mali kurioziteti iz velikog svijeta*, *Privreda*, *Priroda i nauka* i *Radio program.* Nedjeljom novine izlaze u proširenom izdanju, sa zabavnikom *Dječji Hrvatski list* i nizom zabavnih sadržaja za odrasle – križaljkama, šahovskim problemima, pjesmama, vicevima itd. Razvidno je izrazito povećanje broja rubrika sa zabavnim sadržajima.

Grafičko oblikovanje novina nakon 1930. godine odlikuje se atraktivnijim prijelomom, s puno slikovnih materijala, uporabom različitih pismovnih rezova i vrsta tipografije. Fotografija postaje uobičajen element opreme tekstova, a u službi je ilustriranja ili

objašnjavanja teksta. Svi naslovi i podnaslovi u novinama pisani su podebljanim kosim potezom i uočljivo naglašeniji od osnovnog teksta. U naslovima izdanja iz 1935. godine prisutno je dijeljenje riječi, a prijelom je *Malog oglasnika* na šest stupaca. Linije koje odjeljuju tekstove postaju valovite u izdanjima iz 1945. godine, a neki se tekstovi uokviruju kako bi se naglasili. U izdanju iz 1941. pojavljuje se i fotomontaža (v. sliku 8).

Početkom 1941. godine naslovnice počinju odražavati tmurniju atmosferu. Svakodnevno se objavljuju vijesti o ratnim događajima i odlukama vođa. No rat nije prouzročio mijenjanje rubrika, ratni se događaji svode u postojeće (Prvi je svjetski rat u ranije analiziranim novinama stekao vlastitu rubriku, pa se ovdje može govoriti o neovisnosti rubrika čak i o iznimno turbulentnim i trajnim događajima). Zabavne rubrike opstaju, a dodaju se i nove: mala rubrika *Prije 25 godina* donosi vijesti iz drugih novina otprije 25 godina; *Radio* daje frekvencije za domaće i inozemne stanice; rubrika *Za zabavu i razonodu* prilog je s križaljkama, vicevima i sl., nova je zabavna rubrika i *Ulična prisluškivanja Petera Franje*. Niz je povremenih regionalnih rubrika: *Novosti iz Vinkovaca*, *Novosti iz Vukovara*, *Novosti iz Slavonskog Broda*, *Vijesti iz bosanske Hrvatske* i sl. Roman u nastavcima izlazi neometano. Nedjeljom se pojavljuju dodatni sadržaji iste naravi, npr. *Iz riznice uma* (poslovice i mudrosti), *Za naše majke i djecu* (savjeti o dječjim bolestima, higijeni itd.). *Dječji Hrvatski list* sada izlazi pod nazivom *Hrvatski list za mladež*.

Anegdote

Jedna serenada

Veliki vitaoz na violini Paganini nije se stidio, da po običaju u svom rodnom gradu (Genovi) svira s kolegama i na ulici. Jednoga dana dođe k njemu jedan njegov prijatelj i zamoli ga, neka sudjeluje s njime na jednoj serenadi, koja su oni naumili prirediti za imendan jednom drugom prijatelju. Paganini se pripravno odazvao molbi, ali je odlučio, da prijatelju priredi jedno osobito iznenađenje.

Točno u ugovoreno vrijeme našao se Paganini pred kućom slavljenika, gdje je našao još druga dva prijatelja, koji su ga čekali sa svojim instrumentima. Dok je Paganini namještao violinu, vidjeli su prijatelji, kako je kraj luka u ruci držao jedan mali đepni nožić.

»Što ćeš ti s ovim nožićem?« zapitali su prijatelji iznenađeno.

Ali Paganini kao da je prečuo to pitanje. Uskoro su sa začuli zvuci veselе serenade, a prozori na kući slavljenika i u susjedstvu napunili su se pobožnim slušateljima. Ali najednom je na majstorovim guslama nešto puklo — žica se otkinula.

»Što se dogodilo?« zapitali su prijatelji.

»Ah, ništa, danas je sigurno nešto vlažno vrijeme«, objašnjava im Paganini i nastavi svirati na tri žice. Poslije nekoliko minuta dogodi se isto — pukla je i druga žica.

»Zbilja je danas vrlo vlažno«, reče Paganini, ali je nesmetano svirao dalje na dvije žice. Njegovi su se slušatelji uznemirili, misleći, da će mu nemoguće biti svirati samo na dvije žice. Ali majstor im je skoro dokazao protivno. Koncert se lijepo nastavio, kad li iznenada puknе i treća žica sa majstorovim gusla-ma.

Slika 7. Rubrika *Anegdote* u „Hrvatskom listu", izdanje od 13. prosinca 1936.

Slika 8. „Osječko kazalište u novoj godini", fotomontaža u „Hrvatskom listu", izdanje od 1. siječnja 1941.

„Hrvatski list" razlikuje se od prijašnjih novina ponajprije širenjem sadržaja i, slijedom toga, broja rubrika posvećenih razonodi, što je dijelom odraz uredničke politike, a dijelom vremena u kojem su objavljivane. Rubrike koje se najčešće pronalaze su *Politički pregled*, *Iz života i svijeta*, *Širom Slavonije*, *Najnovije vijesti, Gradske vijesti* i *Društvene vijesti*.

Tablica 4. „Hrvatski list“: pregled pojave novih rubrika i preimenovanja postojećih

God.	Nove rubrike					Rubrike koje su promijenile naziv	
1920.	*Najnovije vijesti*	*Izborni glasnik*	*Burza*	*Društvene vijesti*			
	Gradske vijesti	*Iz države SHS*	*Gospodarstvo*	*Književnost i umjetnost*			
	Politički pregled	*Razne novosti*	*Naši dopisi*	*Sitne vijesti*			
	Književnost i umjetnost Društvene vijesti Sport		*Mali oglasnik Hrvatskog lista*	*Iz Hrvatske zajednice*	*Posljednje vijesti*		
1921.	*Glasovi štampe*	*Iz sudnice*	*Kurioziteti*	*Priposlano*	*Sport* (s)		
	Širom svijeta	*Theatralia*	*Pokrajinske vijesti*	*Iz života i svijeta*			
	Kratke telefonske vijesti	*Vijesti iz Vojvodine*	*Kulturne vijesti*	*Nutarnja politika*	*Vanjska politika*		
1923.	*Svaštice iz SHS*	*Vrijeme*	*Iz grada i okolice*				
1925.	*Širom Slavonije*	*Vijesti iz Herceg-Bosne*		*Iza filmskih kulisa*		*Theatralija (Theatralia)*	*Telefonske vijesti (Kratke telefonske vijesti)*
	Listajući novine i revije	*Najnovije vijesti iz inozemstva*		*Kratke političke vijesti*		*Narodno Gospodarstvo (Gospodarstvo)*	*Zadnje vijesti (Posljednje vijesti)*
1927.	*Privredne vijesti*	*Moda*				*Izborni vjesnik (Izborni glasnik)*	*Gospodarstvo (Narodno Gospodarstvo)*
1930.	*Dnevne novosti*	*Malo šale*				*Burze (Burza)*	
1935.	*Grgino pismo*	*Anegdote*	*Kulturni pregled*	*Priroda i nauka*		*Privreda (Privredne vijesti)*	
	Radio program	*Mali kurioziteti iz velikog svijeta*					
1941.	*Novosti iz Vukovara*	*Gospodarske novosti*	*Za zabavu i razonodu*	*Novosti iz Vinkovaca*	*Kratke vijesti* (s)	*Kratke telefonske vijesti (Telefonske vijesti)*	
	Vijesti iz bosanske Hrvatske		*Ulična prisluškivanja Petera Franje*			*Dnevna kronika (Dnevne novosti)*	
	Novosti iz Slavonskog Broda		*Pravni savjetnik*			*Šport (Sport)*	
	Nove knjige i časopisi	*Novosti iz Đakova*	*Radio*	*Kratke novosti*			
	Za naše domaćice	*Prije25godina*	*Kulturni feljton*				
1945.	*Za naše majke i djecu*		*Iz riznice uma*				

4. Zaključak

Moglo bi se reći da današnje novinske rubrike novine čitatelju čine poznatim, bez obzira na sam sadržaj. Rubrike su stalne, baš kao i njihov redoslijed. Sa svakom okrenutom stranicom čitatelj zna koja rubrika slijedi, bez obzira na vijest. Današnja rutina čitanja ili listanja novina uvelike je ovisna o aplikaciji novinskih rubrika, koje su temelj organizacijske arhitekture svih suvremenih novina. Ovim je istraživanjem dokazano da novinske rubrike *imaju povijest*, da su prošle određeni razvojni put do današnje konvencionalne upotrebe. Rubrike su tijekom istraženog razdoblja služile uglavnom za okupljanje povezanih informacija, i to onih koje nisu bile glavne vijesti. Vijest i rubrika bile su jednakovrijedne kategorije. Bilo je posve prihvatljivo da se rubrike premještaju, preimenuju, dodaju, ukidaju i vraćaju, što govori da se one formiraju i razvijaju.

Pa ipak, rubrike već u to doba hrane rutine korištenja novina, i to možda ponajprije kroz „najneznatnije rubrike", poput rasporeda emitiranja radijskog programa ili voznih redova, jer njihova je bit to da čitatelju uvijek i na istom mjestu daju željenu informaciju.

Nadalje, istraživanje rubrika možda i ponajbolje svjedoči o općim društvenim promjenama i njihovu odrazu u dnevnim novinama. Može se pretpostaviti da se nova rubrika uvodi tek kada je broj pojedinačnih vijesti o nekoj temi dovoljno velik i kada je interes javnosti za tu temu dovoljno snažan da ona „zasluži" zasebnu rubriku. Stoga bi se moglo zaključiti da, s obzirom na novine, upravo rubrika (a ne pojedinačna vijest) može biti shvaćena kao stvarni odraz promjena koje društvo odražava kroz novine koje čita. A takvih je promjena u promatranom razdoblju bilo mnogo. Šira primjena komunikacijskih tehnologija, konkretno, telegrafa i telefona, omogućila je nastanak brzih dopisnih rubrika. U međuratnom razdoblju pojavljuju se rubrike o sportu, modi i filmu, koje nedvojbeno zrcale rast interesa javnosti za takve teme. Slijedom širenja čitateljske populacije, a posebice slijedom pojave „novih" čitatelja, posebice žena i djece, uvode se obiteljske rubrike, zabavni dječji sadržaji i sl. Prometno povezivanje prouzročilo je uvođenje rubrika o voznim redovima, a početak emitiranja radioprograma onih s rasporedom radijskih emisija. Razvijanje i mijenjanje novinskih rubrika postaje ogledalo grada i njegovih građana.

Grafičko oblikovanje novina kao cjeline, a time i rubrika, mijenjalo se usporedno s promjenama koncepcija samih vijesti i novinarstva općenito, a usto je ovisilo i o tehnološkim inovacijama. Tijekom prve polovice 20. stoljeća steklo je one karakteristike koje i danas novine odvajaju i identificiraju kao tiskani medij različit od ostalih: njihovo grafičko oblikovanje želi olakšati čitljivost, naglasiti, odvojiti, ilustrirati i objasniti. Stoga se općenito može reći da su novinske rubrike u početku tek bile *odvojene* nešto naglašenijim naslovom u odnosu na osnovni tekst, a s vremenom se njihova zaglavlja ilustriraju, dodatno naglašavaju negativom, okvirom, većom i drukčijom tipografijom – rubrike tek time postaju *istaknute*.

Popis ilustracija

Slika 1. Rubrike u „Narodnoj obrani", izdanje od 16. studenog 1902.

Slika 2. Rubrike u „Hrvatskom listu", izdanje od 5. siječnja 1936.

Slika 3. Oglasi u novinama „Die Drau", izdanje od 15. veljače 1908.

Slika 4. Naslovna stranica novina „Slavoniche Presse", izdanje od 16. travnja 1891.

Slika 5. Oslikana rubrika *Širom Slavonije* u „Hrvatskom listu", izdanje od 11. siječnja 1936.

Slika 6. Rubrika *Širom Slavonije* u „Hrvatskom listu", izdanje od 25. veljače 1936.

Slika 7. Rubrika *Anegdote* u „Hrvatskom listu", izdanje od 13. prosinca 1936.

Slika 8. „Osječko kazalište u novoj godini", fotomontaža u „Hrvatskom listu", izdanje od 1. siječnja 1941.

Tablica 1. „Die Drau", pregled pojave novih rubrika i preimenovanja postojećih

Tablica 2. „Slavonische Presse": pregled pojave novih rubrika i preimenovanja postojećih

Tablica 3. „Narodna (Hrvatska) obrana": pregled pojave novih rubrika i preimenovanja postojećih

Tablica 4. „Hrvatski list": pregled pojave novih rubrika i preimenovanja postojećih

Literatura

Chartier, R. 2002. „Labourers and voyagers. From the text to the reader". U *The Book History Reader*, ur. D. Finkelstein i A. McCleery, 87 – 98. London – New York: Routledge, 2002.

Evans, H. 1972. *Newsman`s English: English Editing and design: Book One of a Five Volume Series.* London: Heinemann.

Firinger, K. 2005. „Prve novine u Osijeku". U *Dr. Kamilo Firinger: arhivist i povjesničar: odabrani radovi* 11 – 13. Osijek: Muzej Slavonije – Državni arhiv.

Fruk, M. 1997. „Njemačko novinstvo u Osijeku". U *Godišnjak njemačke narodnosne zajednice*, 29 – 34. Osijek: Njemačka narodnosna zajednica.

Horvat, J. 2003. *Povijest novinstva Hrvatske: 1771. – 1939*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Krtalić, M. 2008. „Knjižarski oglasi u osječkim novinama 19. stoljeća", *Libellarium* 1, 1(2008): 75 – 92.

Matheson, D. 2000. „The birth of news discourse: changes in news language in British newspapers, 1880–1930". *Media, Culture & Society*. Sage Publications. 22(2000): 557 – 73. http://mcs.sagepub.com/content/22/5/557

Novak, B. 2005. *Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga i Press data.

Požar, P. 2001. „Die Drau", *Leksikon povijesti novinarstva i publicistike*. Osijek: Glas Slavonije.

Vinaj, M. 1998. *Povijest osječkih novina: 1848. - 1945*. Osijek: Muzej Slavonije.

Steffens, L. 1931. *The autobiography of Lincoln Steffens.* San Diego, CA: Harcourt, Brace Jovanovich.

Vinaj, M. 2002. „Novine na njemačkom jeziku tiskane u Osijeku do početka Drugog svjetskog rata". U *Godišnjak njemačke narodnosne zajednice*, 171 - 177. Osijek: Njemačka narodnosna zajednica.

Vinaj, M. 2003. „Građa za bibliografiju osječkih novina: 1848.-1945.", *Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje* 7 1/2(2003[i.e. 2004]): 7 - 35.

Summary

Sections and features in newspapers published in Osijek from mid-19th to mid-20th century: overview of continuity and changes

The aim of the paper is to present the development of sections and features in newspapers published in Osijek from mid-19th to mid-20th century. The paper focuses on the establishment, development and shaping of sections, i.e. their setting, headings, name changes, change patterns, graphic and typographical solutions, etc. The research was conducted in the Newspaper Collection of the Museum of Slavonia. It was based on two criteria: years of publication and cultural importance, and included the following newspapers: *Die Drau, Slavonische Presse, Narodna (Hrvatska) obrana* and *Hrvatski list.*

The research results prove that newspaper sections and features are only in the initial stage of development as a concept of newspaper content organization. Their names are mostly highlighted graphically as sub-headings on a page, often not systematically. The more important news is often not embedded in feature sections - features are a content element and not an organizational category. They often gather related information and occur only when there's a sufficient amount of particular type of information.

The paper takes a fresh look at investigating the history of Croatian newspapers, showing not only the development of sections and features, but also how research of this type can help reconstruct social change and the way it is reflected in daily newspapers, as we can assume that a new section or feature is introduced only when there is increased interest or sufficient attention of the public to a particular topic.

KEY-WORDS: Osijek, Osijek newspapers, newspaper sections and features, newspaper content organization.